

کتاب ایرانی

چهارمقاله درمباحث متن پژوهی پنجم شناسی کتاب آریایی

تالیف

فرانسیس ریشار

ترجمه

ع. رجوبخشان

Richard, Francis

ریشار، فرانسیس، ۱۹۴۸ - م

کتاب ایرانی: چهار مقاله در مباحث متن‌پژوهی، نسخه‌شناسی و کتاب‌آرایی / تألیف فرانسیس ریشار؛ ترجمه ع. روحبخشان - تهران: مرکز پژوهشی میراث مکتوب، ۱۳۸۵.
ده: ۱۵۸ ص: نمونه - (میراث مکتوب: ۱۳۷: متن‌پژوهی و نسخه‌شناسی: ۲)

ISBN 964-8700-15-X

فهرست‌نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

Le livre persan, c2003.

عنوان اصلی:

کتابنامه.

۱. نسخه‌های خطی فارسی. ۲. نسخه‌های خطی فارسی - فرانسه - فهرستها. ۳. کتابخانه

ملی فرانسه، بخش نسخه‌های خطی. Department des manuscrits. Biblithèque national (France).

۴. تذهیب - ایران. ۵. تذهیب - کتب و کتب اسلامی. ۶. کتاب‌آرایی. الف. روحبخشان، عبدالمحمد.

۱۳۱۷ - مت. جم. ب. مرکز پژوهشی میراث مکتوب. ج. عنوان.

۰۱۱/۲۱

Z ۶۶۰۵ / ۲ و ۹۴

۱۳۸۵

۴۶۸۲۰ - ۸۴ م

کتابخانه ملی ایران

کتاب ایرانی

چهار مقاله در مباحث متن‌پژوهی، نسخه‌شناسی و کتاب‌آرایی

تألیف: فرانسیس ریشار

ترجمه: ع. روحبخشان

ناشر: میراث مکتوب

مدیر تولید: علی اوجیبی

حروفچین و صفحه‌آرا: رضا سلگی - محمود خانی

چاپ اول: ۱۳۸۵

شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه

شابک: X - ۱۵ - ۸۷۰۰ - ۹۶۴

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: رویداد

نشانی ناشر: تهران، ش. پ. ۱۳۱۵۶۹۳۵۱۹

تلفن: ۶۶۴۹۰۶۱۲، دورنگار: ۶۶۴۰۶۲۵۸

E-mail: toolid@MirasMaktoob.ir

http://www. MirasMaktoob.ir

بسم الله الرحمن الرحيم

دریایی از فرهنگ پر بایه اسلام و ایران در نسخه های خطی موجود می ماند. این نسخه ها، حقیقت، کارنامه دانشمندان و نوایغ بزرگ بهیست نموده ما ایرانیان است. برعمده برنسی است که این میراث پر ارج را پاس دارد و برای شناخت تاریخ و فرهنگ و ادب و موابق علمی خود بهیسا و بازسازی آن اهتمام ورزد.

باینه کوششی که در سالهای اخیر برای شناسایی این ذخایر مکتوب و تحقیق و جمع در آنها انجام گرفته و صد ها کتاب رساله از رشت انتشار یافته هنوز کار ناکرده بسیار است و هزاران کتاب رساله خطی موجود در کتابخانه های داخل و خارج کشور شناسانده و منتشر نشده است. بسیاری از متون نیز، اگر چه بارها به طبع رسیده، منطبق بر روش علمی نیست و تصحیح و تصحیح مجدد نیاز دارد.

ایاوشه کتابها و رساله های خطی و طیفهای است بر روش متحان و مؤسسات فرسپنه مرکز پژوهشی میراث مکتوب در راستای این هدف در سال ۱۳۷۴ بنیاد نهاده شده تا با حمایت از کوششهای متحان و مصححان، و با مشارکت ناشران، مؤسسات علمی، اشخاص فرهنگی و علاقه مندان به دانش و فرهنگ سببی دفتر میراث مکتوب داشته باشد و مجموعه های ارزشمند از متون سنج و تحقیق به جامعه فرهنگی ایران اسلامی تقدیم دارد.

مرکز پژوهشی میراث مکتوب

فهرست مطالب

پیشگفتار.....	نه
«ضمیمه فارسی» کتابخانه ملی فرانسه:	
تملک نسخه‌های خطی به وسیله شعبه نسخ خطی از سال ۱۷۳۹ (۱۱۵۲ ق) تا امروز ..	۱
نقل و انتقال متون در ایران زمین:	
چند شیوه رایج مرتبط با نسخه‌نویسی.....	۳۷
درآمد.....	۳۷
استنساخ.....	۴۳
تصحیح و اصلاح متن.....	۵۴
خانواده‌های نسخه‌های خطی.....	۶۹
نمونه‌ای از «موفقیت ادبی»:	
انتشار آثار شاعرانه جامی هراتی در سراسر خاورمیانه.....	۸۱
سرلوح مذهب:	
تزیین رایج نسخه‌های خطی فارسی.....	۱۰۹
سر منشأ تذهیب.....	۱۱۲
آغاز سبک «سنتی مرسوم».....	۱۱۶
سده شانزدهم / دهم.....	۱۳۰
نتیجه.....	۱۳۴

۱۵۵	گزارش احوال و آثار فرانسیس ریشار
۱۵۶	زبانها
۱۵۶	موضوعها و رشته‌های مطالعه و تحقیق
۱۵۶	فعالیت در موزه لوور
۱۵۷	فعالیت حرفه‌ای در کتابخانه ملی فرانسه (تا سال ۲۰۰۳ / ۱۳۸۲)
۱۵۷	فعالیت‌های خارجی
۱۵۸	آموزش حرفه‌ای
۱۵۸	نشانه‌های افتخاری

پیشگفتار

فرانسیس ریشار، نویسنده کتاب ایرانی که چکیده گزارش احوالش در پایان این رساله نقل می‌شود، از آن دسته محققان است که در فرانسه به صفت “موش کتابخانه” شهرت دارند. در واقع، از روزی که کتابخانه ملی امروز فرانسه (با اسامی مختلف) در چهار قرن پیش پا گرفت تا به امروز، که یکی از غنی‌ترین کتابخانه‌های جهان به شمار می‌رود، کمتر کسی پیدا می‌شود که مثل فرانسیس ریشار و به اندازه او در زمینه شناسایی نسخ و تنظیم فهرست و معرفی آنها زحمت کشیده و کار کرده باشد. صرف‌نظر از نوشته‌های مختلف او به صورت کتاب و مقاله، همین کتاب ایرانی به تنهایی برای شناساندن او و آشنایی با کارها و فعالیت‌هایش کفایت می‌کند. این کتاب، که حاصل تجربیات و تحقیقات چندین ساله او در زمینه نسخه‌شناسی و فهرست‌نویسی است، سرشار از اطلاعات دقیق علمی در زمینه چهار مبحث متمایز است.

مبحث نخست در گزارش چگونگی تشکیل و تنظیم “مخزن فارسی” کتابخانه ملی فرانسه است که در طی چهار قرن به یمن کوشش دهها تن کتابشناس و علاقه‌مند و محقق شکل و سامان گرفته و اکنون به قولی نزدیک به سه هزار نسخه خطی فارسی دارد.

اما نکته جالب و مهمی که ما عموماً از آن بی‌خبریم یا به آن بی‌توجه مانده‌ایم، موضوع نقل و انتقال متون در ایران از روزگار قدیم تا زمان ماست؛ و البته در این جا

سخن از ایران در معنای وسیع آن در میان است که در آن زبان فارسی، در مقام زبان رسمی و عمومی، از هندوستان تا یونان رواج داشته است؛ و این موضوع مبحث دوم کتاب است.

نویسنده برای نشان دادن وجه عملی دامنه این گستردگی، جامی شاعر نامدار قرن نهم را مثال می‌زند و تحقیقی جامع درباره آثار او و چگونگی شکل‌گیری و شناختگی و دامنه‌یابی آنها ارائه می‌دهد، و او را "نمونه موفقیت ادبی" می‌شناساند.

اما یکی از مشخصه‌های کتاب ایرانی "تزیین" است که مخصوصاً به صورت "سرلوح" در آغاز کتاب و ابتدای هر باب یا فصل به کار می‌رود، که شناخت و معرفی آن موضوع مبحث چهارم است.

به این ترتیب کتاب ایرانی خواننده را با کم و کیف کتاب فارسی در جهان ایرانی و چگونگی شکل‌گیری و تکامل صنعت کتابسازی و کتاب‌آرایی آشنا می‌کند.